

**„KAIP ATSITIKO, KAD NEFORMALUS UGDYMAS LIETUVOS ŠVIETIMO
INSTITUCIJOSE TAPO SUBKULTŪRINIS,
O NE ETNINIO IR TAUTINIO UGDYMO DALIMI?“**

Gyvename nuo projekto iki projekto. Kaip stotyje, nuo traukinio iki traukinio. Ar tai normalu. Žinoma, labai kvaila. Sunku tikėti, kad Briuselyje solidžių dėdžių galvose gims fundamentalios idėjos, kurios ims ir atgaivins lietuvišką etninę kultūrą. Ir išgelbės lietuvybę. Ar jūs tuo tikite? Pasakysiu atvirai, netikiu, ir niekada netikėjau apaštalais iš kitų kraštų, kad ir kokiais gražiais frakais ar kalbomis jie pudruotų mano makaulę. Projektų būna įvairių, tačiau, kai nematau šeimininko (užsakovo) ir negaliu pažiūrėti jam į akis, niekada ir nedalyvauju. Esu laisvas pilietis ir nenoriu būti samdiniu ir vėliau atidirbinėti procentus globaliam kosmopolitui. Ypač kenksmingų ir liūdnų pasekmių susilaukė visi šalyje finansuojami kultūros, sveikatos, žemės ūkio ir švietimo projektai. Dar pasakysiu daugiau, nenoriu būti samdiniu ir šokinėti iš vieno šeimininko tvarto į kitą. Galėsiu ramia sąžine pažiūrėti anūkams į akis, kad niekada netikėjau, kad jums ir mums Europa ką nors duos: todėl savo parašo nesuraičiau nė po vienu net ir dideles lėšas garantavusiais projektais, kurie rikiuojasi daugelio lietuvių galvose, kaip keiksmazodžiai, ir dalyvavimo tose machinacijose išvengiau. Ir ačiū Perkūnui, kad pažvelgus atgal nesuklydau, kuo visi jie baigėsi, teismais ir skandalais. Šiandiena šalyje liko tik samdiniai ir tas 1 proc. nomenklatūros ryklių, kurie noriai 20 metų tarnavo svetimiems Europos didžiųjų interesams, o ne saviems Lietuvos gyventojams. Tie Europiniai dainiai, buvo ir liko svetimų samdiniai, o šiandien nori, kad mes jau jiems, mankurtams,¹ tarnautumėme. Ačiū. Nereikia. Anksčiau buvo sąvoka – tėvynės išdavikas. Arba svetimos valstybės agentai, šnipai. Sovietmečiu apie pernelyg uolius lietuvius sakydavo, kad parsidavė Maskvai už trupinius. O šiandiena Lietuvos kultūrą, švietimą išdavęs, sumenkinęs ir daug nuostolių savo įsiteikiančiais sprendimais Briuseliui ir Vakarams pasitarnavęs, šalyje nemėgstamas asmuo, normalioje visuomenėje būtų teisiamas, šiandien pasipuošė europinių vertybių puoselėtojo ir tarptautinio viešųjų ryšių specialisto etiketėmis. Kiek jų sulindo į Seimą ar į ministerijų kabinetus? Lietuvių etninės kultūros tradicija glaudžiai susieta su prigimtinio lietuvių tikėjimo raida. Tikiu, kad netrukus atsiras tokie projektai, kaip – **„Europietišku arba krikščionišku vertybių įtaka lietuvių etninei kultūrai“**. Ar įsivaizduojate, kokią žalą padarys ten užklydę etatiniai projektų liūtai ir, norėdami įsiteikti, pripainios ir suterš sakralumu alsuojantį bene subtiliausią mūsų paveldą? Sakote mokiniai neturi motyvacijos, kuo gali būti jiems įdomi lietuviška etninė kultūra? Ji visų pirma priklauso lietuvių tikėjimo dvasinei po to gyvajai tradicijai.

¹ Žodį „mankurtas“ dažnai galima aptikti įvairiuose straipsniuose, esė ir t. t. Sąvoka paprastai vartojama kaip sinonimas apibūdinti žmogų be istorinės atminties.

Emigracijos, atsiprašau, trėmimų mastas Lietuvoje katastrofiškas. Šiandien Lietuvoje savo bažnyčias ar šventyklas turi visų religinių konfesijų žmonės: žydai, rusai, totoriai, mormonai ir t. t. Ar baimė, sukausčiusi mūsų valdžioje esančius valdžios vyriškius ir moteriškes, ministerijų klerkus, yra didesnė už jų galimybes padėti savo kraštui, grąžinti A. Basanavičiaus idėjas? Kol Lietuvoje neiškils mūsų kunigaikščių tikėjimo šventykla, visos kalbos apie etninę kultūrą bus bergždžios. Jokie projektai čia nepadės, o kaip visada, daug prigadins ir suterš. Mes turime pastatyti šį statinį, tai padaryti, kaip parodomąją protėvių – kunigaikščių, karžygių, žynių – šventyklą mūsų vaikams. Įdomu tai, kad moters vieta, skirtingai nuo kitų religijų, tokiose baltų šventyklose buvo įspūdinga. Jos vaidilutės, grūdų barstytojos, ugnies saugotojos šalia žynių ir vaidilų. Tai daug garbingesnės pareigos nei pardavinėti žvakes, ar tik valyti bažnyčios grindis. Šiandien senosios lietuvių prigimtinio tikėjimo šventyklos estetika artima XXI a., kuriame ypač išaugusi moters vieta ne tik politikoje, bet ir visuomenėje. Galite paprieštarauti, sakyti, kad nuveskime mokinius į mišką, ten ir buvo protėvių šventykla, o ažuolas – mūsų senolių altorius alkvietėse, gamtadielvystės apeigose. Taip būdavo, kai karai trukdė žmonėms susitelkti dvasinėms praktikoms. Tačiau, kai šalyje įsivyravo ramybė, tos gamtadielvystės šventyklos medinės, su akmeniniais pamatais – saulės, apskritimo formos, kaip po lietaus sudydavo miesteliuose ir kaimuose. Dabar jų pamatų vietose katalikiškos bažnyčios, dar yra akmenų jų prieigose, menančių amžinąją vaidilučių kurstomą ugnį, žynių vaidilų į aukštybes iškeltas rankas laiminant karius didžiavirius prieš lemiamus mūsų dėl savo tikėjimo su kryžiuočių ir mongolų-totorių ordomis. Perkūno šventykla stovėjo dabartinės Vilniaus Katedros vietoje, po grindiniu tekėjo Vilnelės vanduo. Kokia tai graži, nuostabi tradicija? Negi šalia Vilniaus, Kauno neišdygs senojo lietuvių tikėjimo šventykla muziejus, kuriame apeigas galėtų konstruoti teatro trupės su dainomis, šokiais, atgaivindami šias nuostabias protėvių apeigas, ritualus? Pagaliau būtų idealu paruošti vaidilutes, žynius ir vaidilas. Šios institucijos irgi vertos švietimo institucijų dėmesio. Jau pavyzdį parodė Jungtinėje Karalystėje keltų religiją pripažindami aukšti vyraujančių religijų vyskupai, kad ši tradicija nepakenks, o praturtins ten gyvenančių žmonių kultūrą. Prūsų, kuršių, jotvingių, žemaičių Šventyklose buvo visi mūsų prigimtinio tikėjimo simboliai. Nemanau, kad krikščioniškos ideologijos puoselėtojai taip įnirtingai neigs Lietuvoje tokios šventyklos atsiradimo galimybę, juolab, kad tai siejasi su pažinimu tos nuostabios gamtadielvystės tradicijos, kuri keliais tūkstančiais metų yra senesnė už krikščionybę, islamą ar budizmą. Netgi koptai, senieji Egipto krikščionys, vėliau liejo krokodilo ašaras, kad sunaikino pagoniškąją Egipto tikėjimo kultūrą ir šventyklas, daug pranašiškesnes ir dvasingesnes už jų pačių religiją. Kaip rašo lietuvių kilmės britų mokslininkas M. York knygoje „Pagonybės teologija“, „pagonybė medis, iš kurio išaugo išsirutuliojo daugelis religijų tame tarpe ir krikščionybė“. Visos mūsų pagoniškojo tikėjimo šventės jau inkorporuotos į krikščioniškąsias.

Mes Lietuvos švietimo sistemoje šiandien turime neformalųjį ugdymą, kuris 90 proc. yra subkultūros ir popso institucija. Ar tai normalu? Ar čia nėra kaltės ir eilinių mokytojų, kurie

pasiduoda šioms masinės kultūros įtakoms, o visi mažų miestelių „talentų konkursai“ stebina net ir europines vertybes labiau už tautines vertinančius, puoselėjančius mankurtus seimūnus ir naftalinu dvokiančios „tariamoms demokratijos“ dainius. Lietuvos „Talentų šou“ tapo amerikinės masinės kultūros ir anglakalbių fiesta. Mano paruošti auklėtiniai, lietuviškas dainas dainuojantys vaikai, gėdinami: „kaip jūs esate atsilikę ir dainuojate lietuviškai“?. Didžiuojuosi, kad dirbant aukštosiose mokyklose, eilinėse mokyklose, vadinamajame neformaliajame ugdyje pagal savo scenarijus su studentais, moksleiviais, suaugusiais pastačiau visa eilę edukacinių muzikinių spektaklių, kuriuose vaidindavo per pusšimtį artistų, ir su jais apkeliavome ne vieną šalies miestą, bet ir užsienį. Kovo 8 d. grįžome iš Bistrampolio dvaro festivalio su savo sukurtu vodeviliu „Bitele, skrisk per Lietuvą“, kuriame vaidino Vilniaus Gabrielės Petkevičaitės-Bitės suaugusiųjų mokymo centro mokytojai, administracija ir mokiniai. Spektaklis buvo skirtas rašytojos, visuomenės veikėjos Gabrielės Petkevičaitės-Bitės gyvenimui. Spektaklyje vaidina visų kartų aktoriai nuo 16-mečio iki 70-mečio. Ir visus artistus sunku sutalpinti į 45 vietų autobusą. Aplankėme Pasvalio, Panevėžio, Šalčininkų rajonus, Lenkijos lietuvius.

Į ką pavirto mūsų valstybiniai teatrai? Tai komercinio mėgėjiško niekalo institucijos. Aktorių valdomi teatrai tapo pajuokos objektai. Valstybinis Jaunimo ar Akademinis Nacionalinis teatras, ir kt., palikus režisūros grandams, tapo nuokalne ar priekapiu mums, teatrinės kultūros saulėlydžio liudininkams. Kiek nacionalinių, lietuvių dramaturgų spektaklių ten galime išvysti? Kiek juose matosi etninė lietuvių tradicija? Deja. Kultūros ministerija per 20 metų nepasiteisino. Iš viso, ar tokia, kokia buvo iki šiol, ji reikalinga? Atėjo, manau, doras kultūros ministras, bet ar jis pakels tą biurokratijos suaižėtą citadelę tarnauti žmogui, o ne gaujai. Gretimose valstybėse atsirado šimtai teatrų, išlaikomų savivaldybių, kurių repertuare daug etninių spektaklių. Kiek teatrų iki kultūringo miesto vardo reikėtų Vilniui? Dar 30. **Prieš keturis šimtus metų Vilniuje buvo apie 60 didikų rezidencijų, kuriose vyko tautiniai vaidinimai, koncertai, spektakliai, renginiai.** Tai 4 kartus daugiau nei šiandien yra veikiančių teatrų ar koncertų salių. Teisi prezidentė D. Grybauskaitė, sudavusi stiprų smūgį laukinio kapitalizmo formų puoselėjimui šalyje po tariamos „demokratijos“ skraiste dirbusioms grupuotėm, gaujoms, po skambių ir solidžių iškabų skraiste. Gyvename sovietinės oligarchų sistemos katakombose. Ir rinkos ekonomikos čia niekada nebuvo, ji buvo ir liko oligarchinė. Ir mūsų žmonės visus 20 metų buvo pratinami, kad šeiminkai bus kiti, toli, o mes – samdiniai. Tačiau tarpukaryje ketvirtis milijono vieniškių, kuriuose gyveno ir senesni ir jaunesni šeimos nariai, buvo savo ūkio, likimo ir savo gyvenimo šeiminkai, jiems nebuvo baisios nei JAV ekonominės depresijos, nei pasaulio ekonomikos sulėtėjimo smūgiai. Ką mes padarėme su savo tauta? 20 metų mes tiekėme vergus kitoms valstybėms, išsimokslinčius ir pareigingus. Nevartoja eiliniai žmonės žodžio emigracija, visi tai vadina trėmimais, net baisesniais nei Stalino laikais. Anais laikais bent buvo viltis, kad sugrįši ir turėsi tėvynę. Dabar mes atėmėme tėvynę iš savo vaikų ir anūkų, sunaikinę etninės kultūros likučius, mes pasitrauksime ir iš pasaulio

žemėlapis, jei tie patys mankuriai, europinių vertybių puoselėtojai, pseudo patriotai mus valdys. Norėtų daugel metų Seime ar vyriausybės koridoriuose besidarbuojantys, taip, sovietinių pareigūnų vaikai ir anūikai, kad jų sukurtą surogatinį laukinio kapitalizmo modelį su antiteisine teismų gaujų papročiais suformuotą struktūra laikytume „naujos lietuviškos demokratijos pažanga“. Lietuvos žmonės tai supranta, kad su tais pačiais puodais skanesnio viralo neišvirsime: per daug apipelijo ir surūdijo. Priminsiu tarpukaryje iki 1927 m. veikusių Mokytojų kursus, kurie, tautininkams sugrįžus į valdžią, buvo sėkmingai, ne be pasipriešinimo, uždaryti vardan europinių standartų. Kuo buvo pavojingi Mokytojų kursai? Pirmiausia tuo, kad mokytojais tapo daugelis 1918–1920 m. Nepriklausomybės kovų dalyviai arba jų šeimų nariai. Patriotiškai nusiteikę kovotojai norėjo būti mokytojais, šviesti ir ugdyti Lietuvos jaunimą. „Nebus mokytojų, neliks Lietuvos, nebus sukurta tautiška švietimo koncepcija, vėl tapsime kitos valstybės pavergti“ – toks buvo tais laikais devizas. O šiandien ar be kultūringos, liaudies tautinės mokyklos ar įmanoma laisva ir demokratinė Lietuva? Tarpukaryje žmonės, kovoję fronte su ginklu rankose, atėjo į šiuos kursus būdami įvairaus amžiaus. Kursai neduodavo aukštojo išsilavinimo, tačiau juose buvo ruošiami etnokultūros specialistai popamokinei veiklai. Būtent šių pedagogų, primenu, neturėjusių aukštojo mokslo diplomų, ir vystėsi tarpukario tautinė švietimo reforma. Ji, kaip ir žemės ūkio reforma, per 20 metų išugdė laisvą jaunąją lietuvininkų kartą. Juos sutikau ne tik gyvendamas JAV, bet ir keletas šimtų tokių tikrų savo šalies tarpukario švietimo sistemos auklėtinių gyvena Lietuvoje. Tačiau jų balso negirdime. Nenorime išgirsti sąžiningų, tautiškai nusiteikusių žmonių nuomonės. Visa laimė, kad jų dar turime.

Dr. Egidijus Mažintas,
Vilniaus pedagoginio universiteto
Socialinės komunikacijos instituto doc.